

ERKIN A'ZAM IJODINING ZAMONAVIY O'ZBEK ADABIYOTIDAGI O'RNI VA BADIY XUSUSIYATLARI

*Ubaydullaeva Jamila Xurramovna, Denov tadbirkorlik va pedagogika
instituti o'qituvchisi*

THE PLACE AND ARTISTIC CHARACTERISTICS OF ERKIN A'ZAM'S WORK IN MODERN UZBEKISTAN LITERATURE

*Ubaydullaeva Jamila Xurramovna, Lecturer at Denau Institute of
Entrepreneurship and Pedagogy*

МЕСТО И ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ТВОРЧЕСТВА ЭРКИНА АЪЗАМА В СОВРЕМЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЕ УЗБЕКИСТАНА

*Убайдуллаева Жамила Хуррамовна, преподаватель Денауского
института предпринимательства и педагогики*

[https://orcid.org/ 0002-0009-2700-1403](https://orcid.org/0002-0009-2700-1403)

e-mail:
jamila.ubaydullayeva@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek adabiyotining yorqin vakillaridan biri Erkin A'zam ijodining asosiy mavzulari, uslubi va badiiy mahorati tahlil qilinadi. Yozuvchining qisqa hikoya janrini yangicha yondashuv bilan boyitgani, obraz yaratish san'atidagi yuksaklik va ijtimoiy-psixologik muammolarni yoritishdagi yondashuvi o'rganiladi.

Kalit so'zlar: zamonaviy adabiyot, badiiy uslub, psixologizm, qisqa hikoya.

Abstract: This article analyzes the main themes, style and artistic skill of one of the brightest representatives of modern Uzbek literature – Erkin A'zam. The writer's enrichment of the short story genre with a new approach, his excellence in the art of image creation and his approach to highlighting socio-psychological problems are studied.

Key words: modern literature, artistic style, psychologism, short story.

Аннотация: В статье анализируются основные темы, стиль и художественное мастерство одного из ярчайших представителей современной узбекской литературы – Эркина Аъзама. Изучается обогащение писателем жанра короткого рассказа новым подходом, его мастерство в искусстве создания образа и подход к освещению социально-психологических проблем.

Ключевые слова: современная литература, художественный стиль, психологизм, короткий рассказ.

KIRISH (BBEДЕНИЕ/INTRODUCTION). Erkin A'zam (Erkin A'zamov) mustaqillik davri o'zbek adabiyotining yirik vakillaridan biri bo'lib, uning asarlari o'zbek nasrini yangi bosqichga olib chiqqan. Yozuvchi asarlarida ijtimoiy, ma'naviy va falsafiy muammolar nozik psixologik tahlillar orqali yoritilgan.

Ayniqsa, (1984), “Javob” (1986), “Bayramdan boshqa kunlar” (1988), “Мир в

цветах” (1999), “Pakananing oshiq ko'ngli” (2001), “Kechikayotgan odam” (2002) singari bir qator roman, qissa va hikoyalari ketma-ket chop etilgan. Yozuvchining “Jannat o'zi qaydadur”, “Shajara”, “Farrosh kampirning tushi” kabi asarlari sahnalashtirilgan va o'quvchi qalbiga chuqur ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqola yozuvchining badiiy mahorati va adabiy uslubiga tahliliy yondashishni maqsad qilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METOD (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОД / MATERIALS AND METHODS).

Mazkur tadqiqot adabiy tahlil, tematik-kontseptual yondashuv hamda obrazlar tizimi asosida amalga oshirildi. Shuningdek, adabiy-tanqidiy maqolalar, ilmiy manbalar asosida yozuvchining ijodiy faoliyatiga nazariy yondashuv berildi.

Adabiyotshunos A.Qo'chqorov fikricha: "Erkin A'zam hikoyalarida kichik voqealar orqali ulkan hayotiy muammolar yoritiladi, bu esa uning realizmga yondashuvidagi o'ziga xoslikni ko'rsatadi"[1].

Tahlil natijalariga ko'ra, Erkin A'zam asarlarida quyidagi xususiyatlar aniqlangan:

1. Psixologizm va ichki monologlar inson qalbidagi ichki kechinmalarni ochishda yozuvchi chuqur psixologik tasvirlardan foydalanadi.

2. Minimalizm va ichki dinamika voqealar soddaligi fonida insoniy qadriyatlar va hayotiy dramatism chuqur aks ettiriladi.

3. Obrazlar xilma-xilligi uning qahramonlari ko'proq oddiy odamlar bo'lib, ularning hayoti orqali jamiyatdagi muammolar ochib beriladi.

4. Realist va falsafiy yondashuv uyg'unligi yozuvchi real hayot tafsilotlari orqali falsafiy xulosalarni berishga erishadi.

MUHOKAMA(OBCYЖДЕННЕ/DISCUSSION).

Erkin A'zam ijodi nafaqat adabiy, balki ma'naviy-ma'rifiy jihatdan ham katta ahamiyatga ega. U hikoyalar orqali jamiyatdagi dolzarb muammolar – yolg'izlik, begonalashuv, insoniylik va iymon masalalarini o'rtaga qo'yadi. Shuningdek, uning uslubi o'ziga xos badiiy ifoda, ichki ritm va hissiy tahlillar bilan ajralib turadi[3]. Bu jihatlar yozuvchining adabiyotdagi o'ziga xos maktab yaratganini ko'rsatadi. Muharrir Tohir Malik bir suhbatida shunday degan edi: "Erkin A'zamning hikoyalarini o'qir ekansiz, qahramonlar bilan birga yashaysiz, ularning dardini yuragingizda his qilaysiz"[2].

Erkin A'zam hikoyalarining ko'pchiligi zamonaviy insonning ichki iztiroblari, jamiyatdagi befarqlik va axloqiy inqiroz mavzusiga bag'ishlangan. Bu jihat F.Dostoyevskiy va A.Chexov ijodlariga xos bo'lgan ichki monolog va psixologik portret uslubi bilan uyg'unlashadi. A'zam o'z qahramonlarini hayotda yo'lidan adashgan, lekin tub

mohiyatda pok va halol insonlar sifatida tasvirlaydi[5].

Erkin A'zam zamonaviy o'zbek adabiyotining yorqin vakillaridan biri bo'lib, uning adabiy merosi o'zbek nasrining yangi bosqichga ko'tarilishida muhim rol o'ynagan. 1970-yillardan boshlab adabiy maydonga kirib kelgan yozuvchi o'zining chuqur psixologik tahlillarga boy, insoniy mohiyatni ochib berishga xizmat qiluvchi asarlari bilan o'z o'rnini mustahkamladi.

Erkin A'zam ijodi o'zbek adabiyotiga ruhiy noziklik, ichki kechinmalarni badiiy tahlil qilish, voqealarning tashqi emas, ichki mantig'ini yoritish orqali yangi badiiy uslub olib kirdi. U hikoya, povest va roman janrlarida qalam tebratib, insonning ijtimoiy va axloqiy muammolarini o'ziga xos yondashuvda yoritdi.

Yozuvchining mashhur hikoyalaridan biri "Uchburchak" asarida oddiy oilaviy muammo fonida inson qalbidagi ziddiyatlar, tanlov muammosi, axloqiy pozitsiya masalalari nihoyatda nafis tasvirlangan. "Men odamning qalbini tahlil qilishni, uning ichki dunyosidagi bo'hronni ochib berishni istayman", — degan edi Erkin A'zam o'z suhbatlaridan birida.

Yozuvchining "Shovqin" hikoyasi esa zamonaviy insonning jamiyatdagi o'rni, tashqi muhit bosimi ostida o'zini yo'qotish holatlarini fosh etadi. Asarda muallif ichki monolog, ramziy obrazlar, tilning badiiy imkoniyatlaridan mahorat bilan foydalanadi: "Shovqin... ichimda. Atrof jim. Ammo men jimjitlikni eshitolmayapman. Chunki ichimdagi shovqin undan balandroq".

Yozuvchi zamonaviy o'zbek hayotini hamisha realistik, ammo romantik ruhda tasvirlaydi. Erkin A'zam asarlarida muallif ovozi baland emas u o'quvchining yuragiga sokin, ammo chuqur ohangda so'zlaydi. Bu esa uning asarlarini zamonaviy o'zbek nasrining eng nozik namunalaridan biriga aylantiradi. Yozuvchining badiiy uslubida minimalizm unsurlari kuchli, u qisqa ifodalar, qisqa sahnalar orqali chuqur ma'naviy va falsafiy mazmunlarni yetkazadi. "Ko'kda uchgan qushlar go'yo yerga tushmoqchi emas... odam ham ba'zida ko'kda qolishni xohlaydi, ammo yerni unutib bo'lmaydi", — degan satrlar uning inson va tabiat, real hayot o'rtasidagi ziddiyatni badiiy ifodalash uslubiga misoldir.

Erkin A'zam asarlarida ijtimoiy muammolar shaxsiy hayot orqali ko'rsatiladi. Masalan, "Yolg'iz" hikoyasida yolg'izlik nafaqat qahramonning shaxsiy holati, balki butun jamiyatdagi ruhiy bo'shliq ramzi sifatida talqin etiladi.

NATIJALAR (PEZYLTATY/ RESULTS).

Erkin A'zamning hikoyalari struktura jihatdan qisqa, ammo mazmun jihatdan nihoyatda chuqur. Undagi metaforik obrazlar va bevosita ifoda etilmagan, ammo o'quvchida kuchli taassurot qoldiradigan unsurlar bu yozuvchining ustalik belgilaridir[4].

Bundan tashqari, yozuvchining qalamiga mansub dialoglar o'quvchini chuqur tafakkurga chorlaydi. Qahramonlar orasidagi suhbatlar sodda, ammo falsafiy fikrlarga boy. Bu orqali muallif o'zining dunyoqarashi, axloqiy mezonlari va insonparvarlik qarashlarini ifoda etadi.

Erkin A'zam ijodi o'zbek adabiyotida yangi psixologik, ijtimoiy va estetik yondashuvlar bilan ajralib turadi. Uning hikoyalarida inson va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlar chuqur ochib beriladi. Shu bilan birga, u oddiy voqealar vositasida hayotning murakkabligini ko'rsatishga muvaffaq bo'lgan. Bu jihatlar uni nafaqat hikoyanavis, balki jamiyat ruhiyati targ'ibotchisi sifatida ham ko'rsatadi.

Erkin A'zamning asarlari bugungi o'zbek o'quvchisi uchun nihoyatda dolzarbdir. Ular jamiyatdagi axloqiy inqiroz, befarqlik, ma'naviy bo'shliq kabi muammolarni yoritish orqali ijtimoiy ongni uyg'otadi. Shu sababli, uning ijodi hozirgi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmay, aksincha, yangicha talqin va tahlillarga sabab bo'lmoqda.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ/CONCLUSION).

Erkin A'zam zamonaviy o'zbek adabiyotining eng nozik badiiy tafakkur egalaridan biri sifatida

e'tirof etiladi. Uning asarlari o'zbek adabiyoti taraqqiyotida psixologik yondashuv, falsafiy mushohada, badiiy ifoda vositalarining boyligi bilan ajralib turadi. U o'z ijodiy faoliyati orqali o'zbek nasrining inson ruhiyatiga chuqur kirib boradigan, oddiy hayotiy voqealar orqali falsafiy fikrlar uyg'otadigan yangi bosqichini boshlab berdi.

Erkin A'zam ijodining o'ziga xosligi — voqelikni emas, voqelik ortidagi ma'no va ruhiyatni ochib berishdadir. U inson qalbining nozik torlarini chaluvchi, o'quvchini mushohadaga chorlovchi, badiiy yetuk asarlar muallifidir. Adibning hikoyalari bugungi kun o'quvchisiga zamondoshining qalbini, iztirobini, orzusini, umidsizligini va yashashga bo'lgan umidini ko'rsatib beradi.

Xulosa qilib aytganda, Erkin A'zam zamonaviy o'zbek adabiyotining ruhiy, badiiy va falsafiy yo'nalishini belgilab bergan ijodkordir. Uning merosi yosh avlod yozuvchilari uchun namuna, o'quvchilar uchun esa ruhiy sayqal vazifasini bajarishda davom etadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI (ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА/ REFERENCES):

1. Erkin A'zam. Dunyoning ishlari. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2002.
2. Erkin A'zam. Saylanma. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
3. Malik T. Hikoya — hayot aksidir. Adabiyot gazetasi, №3. 2001.
4. Qo'chqorov A. O'zbek adabiyotida psixologizm. – Toshkent: Fan, 2007.
5. Ubaydullayeva, J.X. (2020). Plot And Composition Units In The Work Of Erkin A'zam. Theoretical & Applied Science, (3), 437-440.

